

Somali Örneğinde Türkiye Kalkınma Yardımı Modeli¹

Turkey's Development Aid Model: The Case of Somali

Ibrahim İsmail ABDİ²

Çiğdem NAS³

Faruk TAŞCI⁴

Yayın geçmişi:

Makale gelişi:

11.09.2021

Revizyon:

16.11.2021

Kabul tarihi:

27.11.2021

Yayımlanma tarihi:

01.12.2021

Anahtar kelimeler:

*Türkiye, Somali,
Kalkınma Yardımı,
Yumuşak Güç*

Keywords:

*Turkey, Somalia,
Development Aid,
Soft Power*

Özet: 2000'li yıllardan bu yana Türk dış politikasında paradigma değişikliği yaşanmaktadır. 2002 yılında AK Parti iktidarından bu yana Türk dış politikası, gerek ortak kültür coğrafyası olarak kabul ettiği bölgelerde gerekse de Afrika gibi daha çok iç karışıklıklar ve açlık gibi sorunlarla karşı karşıya kalan bölgelerde aktif bir görünüm sergilemektedir. Türkiye, gelişen ekonomisine paralel bir şekilde dış politikada yumuşak güç unsuru olarak insani yardım yanında kalkınma yardımlarını da etkili bir biçimde uygulamaktadır. Bu çalışmanın temel problemi de Türkiye'nin Somali'ye yönelik kalkınma yardımlarının devlet inşasına sunmuş olduğu katkının düzeyinin belirlenmesidir. Türkiye'nin Somali'ye sağladığı insani, kalkınma ve devlete verilen desteklerin etkinliği hususu tartışılacaktır. Bu noktada, Türkiye tarafından gerçekleştirilen, kalkınma yardımlarının etkinliğinin ve sürdürülebilirliğinin hangi düzeyde olduğunun tespit edilmesi, bu yardımların ileriye dönük planlaması aşamasında faydalı olacaktır. Bununla birlikte, Türkiye'nin Somali örneğinde yapmış olduğu kalkınma yardımlarının sömürge geçmişi olan devletlerin yardımları ile arasındaki farkların tespiti önem taşımaktadır. Bu çerçevede makale, Türkiye'nin yumuşak güç uygulamaları bağlamında Somali'ye yönelik kalkınma yardımlarını bir vaka araştırması kullanarak analiz etmektedir. Vaka araştırması yönteminin avantajı, önceden tahmin edilemeye de konuyla ilgili güvenilir sonuçlar üretebilmesidir. Aynı zamanda farklı değişkenler arasındaki ampirik ilişkileri bulmanın önemli bir yoludur. Çalışmadan ortaya çıkan temel sonuç ise, Somali'de Türkiye'nin kalkınma yardımlarının her şeyden önce, insani yardımın niteliği ve uygulamasının oldukça farklı olmasıdır. Türkiye'nin hedefi, bölgedeki insanların hayatlarını doğrudan etkileyecek uzun vadeli kalkınma projeleri ile çoğunlukla mikro düzeyde başarılı olmaktır. İkinci olarak, ortak İslam dini, Batılı aktörlerin aksine, Türkiye'nin Somali'deki varlığını meşrulaştırmada ve aktörler arasında güven yaratmada önemli bir rol oynamaktadır.

Abstract: There has been a paradigm shift in Turkish foreign policy since the 2000s. Since the AK Party rule in 2002, Turkish foreign policy has displayed an active outlook both in regions that it accepts as a common cultural geography, and in regions such as Africa, which are faced with problems such as internal disturbances and hunger. In parallel with its developing economy, Turkey effectively implements development aid as well as humanitarian aid as an element of soft power in foreign policy. Due to the political instability it experienced after the civil war in 1991, many state institutions in Somalia collapsed or their capacity to serve was weakened. The main problem of this study we have done is to determine the level of contribution of Turkey's development aid to Somalia to state

¹ Bu çalışma birinci yazarın Yıldız Teknik Üniversitesi, SBE, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda ikinci ve üçüncü yazarların danışmanlığında sürdürdüğü yüksek lisans tezinden üretilmiştir Yıldız Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nin 21. maddesine göre "Yüksek lisans mezuniyetinin gerçekleşmesi için öğrencinin tez danışmanı ile birlikte tezden üretilmiş bilimsel çalışma yapması" zorunludur. Bu nedenle birinci ve ikinci tez danışmanları makale yazarı olarak yer almışlardır.

² Yüksek Lisans, Yıldız Teknik Üniversitesi, SBE, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye, e-posta, ibraahim.ab@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2259-3631

³ Doç.Dr. Yıldız Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bili.ve Uluslararası İlişkiler Bölümü., İstanbul, Türkiye, e-posta, cgdmmas@gmail.com ORCID: 0000-0001-6846-2728

⁴ Prof. Dr. İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, İstanbul, Türkiye, e-posta, ftasci@istanbul.edu.tr ORCID: 0000-0003-0796-8834

building. The human resources provided by Turkey to Somalia, development and the effectiveness of the support given to the state will be discussed. At this point, determining the level of effectiveness and sustainability of development assistance provided by Turkey will be useful in the forward planning phase of these aids. However, it is important to identify the differences between Turkey's development assistance in Somalia, for example, with the aid of states with a colonial past. This research thesis analyzes development aid for Somalia within the framework of Turkey's soft power practices using a case study. The advantage of the case study method is that it can produce reliable results on the subject, although it cannot be predicted in advance. It is also an important way of finding empirical relationships between different variables.

Giriş

Somali, Avrupalı emperyalist devletlerden İtalya, İngiltere ve Fransa'nın 19. yüzyılın sonlarından başlayarak ülkeyi nüfuz bölgelerine ayırıp yürütmüş oldukları acımasız bir rekabetin bedelini ödemeyi sürdüren Afrika Kıtası'nın geri kalmış ve yoksul devletlerinden biridir. Emperyalist devletlerin uyguladıkları siyasette Somali halkının farklı klanlara bölünmüş olması kullanılarak sosyal farklılıklar bu süreç içerisinde derinleştirilmiştir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bağımsızlığını elde eden Somali halkının oldukça mühim bir kısmı, tarihi sınırların haricindeki Cibuti, Kenya ve Etiyopya sınırlarının içinde kalmıştır. 1960'tan sonra Somali iç politikasında bu devletler, taraf olmuşlar ve yaşanan krizin çözümsüzlüğünde etkili olmuşlardır. 1969 yılında gerçekleştirilen askeri darbeyle yönetimi kontrol altına alan Siyad Barre, ilk dönemlerinde bazı kalkınma hamleleri ve reformlar yapmış olmasına karşın, Soğuk Savaş dönemi politikalarının olumsuz faktörlerinin katkısı ile ülkenin hızla başarısızlığa sürüklenmesinin önüne geçememiştir.

1991 yılında Barre rejiminin sonlanmasıyla günümüze kadar süregelen devamlı bir kriz ortamıyla karşı karşıya kalan Somali, 2005 yılından bu yana her yıl yayımlanmakta olan Başarısız Devletler Endeksi'nde (Fragile States Index) en kötüler arasında bulunmuştur. Dünyanın en başarısız devleti olarak 2008-2012 arasında ise birinci sırada bulunmaktadır; 2020 yılında da ikinci sıradadır.

Somali'nin günümüzde yaşamış olduğu sorunlar; bölgesel bağlam çerçevesinde üzerinde durulması gerekli olan ekonomik, sosyal, siyasi, güvenlik ve acil insani boyutlar taşıyan karmaşık bir denklem özelliği taşımaktadır. Somali'nin içinde bulunduğu bu olumsuz tablodan kurtulabilmesi için kalkınma yardımları önem taşımaktadır. Bu noktada makale, Türkiye'nin Somali'ye yönelik kalkınma yardımlarının etkinliğini "yumuşak güç" kavramı üzerinden ele almaktadır. Ancak Türkiye'nin Somali'ye olan kalkınma yardımlarını ortaya koymadan önce, Türkiye-Somali ilişkisinin tarihsel gelişimine bakmak faydalı olacaktır. Daha sonra Türkiye'nin Somali'ye yaptığı kalkınma yardımlarına bakılacak ve üzerinde değerlendirmeler yapılacaktır.

1.TÜRKİYE-SOMALİ İLİŞKİLERİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Türkiye-Somali ilişkileri tarih boyunca Osmanlı Devleti döneminden (16. yüzyıl) başlayıp Somali'nin bağımsızlığına, devlet çöküşüne (1990'lar) ve çatışma sonrası döneme kadar farklı dönemlere tanık olmuştur. Türkiye-Somali ilişkilerinin tarihsel gelişimini, Somali'de yaşanan 2011 açlık krizinin öncesi ve sonrası olmak üzere iki safhada değerlendireceğiz.

1.1. 2011 Açlık Krizinden Önce Türkiye-Somali İlişkileri

Osmanlı Devleti'nin Kuzey Afrika ile yalnızca derin siyasi, ekonomik, sosyal ve askeri bağları yoktu, aynı zamanda Doğu Afrika ile 16. yüzyıla kadar uzanan güçlü ilişkileri vardı. Doğu Afrika, İslam'ın kutsal topraklarının ve bu bölgedeki deniz ve ticaret yollarının korunması açısından Osmanlı Devleti için stratejik açıdan önemli bir yerdi. Tarihsel olarak Eritre, Cibuti, Somali, Sudan ve Etiyopya kısmen veya tamamen Osmanlı Devleti'nin parçasıydı (Sıradağ, 2016, 89-90).

Özellikle Osmanlı Devleti, Harar Sultanlığı ve Zanzibar da dâhil olmak üzere bölgedeki Müslüman saltanatlarla iyi ilişkiler içindeydi. 16. Yüzyılda Harar Sultanlığı, Doğu Afrika'da Eritre, Cibuti, Somali ve Etiyopya'yı kontrol eden önemli bir güçtü. Osmanlı, Müslüman saltanatların güçlendirilmesi ve Portekiz'in Doğu Afrika'daki sömürge politikasının engellenmesi için siyasi, ekonomik, sosyal ve askeri destek sağlamıştı. 19. Yüzyılda, Somali'nin en önemli sömürge karşıtı şahsiyeti Seyyid Muhammed Abdulle Hassan'ın önderliğindeki Derviş Direniş Hareketi, sömürge karşıtı hareketine askeri yardım sağlamak için Osmanlı Devleti ile bir anlaşma imzalamıştı (Sıradağ, 2016, 89-90).

Ayrıca Osmanlı Devleti ile Afrika arasındaki ilişki, yalnızca askeri değildi; aynı zamanda Osmanlılar kıtaya ekonomi ve diplomasi yoluyla dahil oldular. Örneğin, modern Güney Afrika'da Osmanlılar, ilişkilerini geliştirmek ve güçlendirmek için 1914'te Mehmet Remzi Bey'i elçi olarak atamıştı. Öte yandan Osmanlı Devleti'nin Afrika ile dini ve kültürel bir ilişkisi vardı. 1862'de Osmanlılar, İslam'ı öğretmek ve yaymak için İmam Ebubekir Efendi'yi Güney Afrika'ya göndermişti (Ozkan, 2012, 343).

Osmanlı Devleti ile Doğu Afrika arasındaki ilişkiler 1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra zayıfladı. Türkiye, Doğu Afrika ile tarihsel ilişkilerini derinleştirmek ve genişletmek yerine başlangıç yıllarında esas olarak iç meselelere odaklandı. Bununla birlikte, zayıf da olsa Afrika kıtası ile olan bağlarını devam ettirmiştir (İpek, 2014, 415).

Bu bağlamda, 1935'te İtalya, Etiyopya'yı ele geçirmek ve kolonileştirmek için saldırdı, ancak Türkiye diplomasi yoluyla Etiyopya'yı desteklemiş ve ayrıca Etiyopya'ya askeri danışmanlar göndermiştir. Dekolonizasyon döneminde, Türkiye 1950-1970'in sonlarında bağımsızlığını yeni kazanan Afrika devletlerini anında tanımışsa da Soğuk Savaş sürecinin oluşturduğu sıkıntılı siyasi iklim nedeniyle bu süre zarfında Türkiye'nin dış politikası, Afrika'yı ihmal etmesine ve onu ikincil olarak görmesine yol açmıştır (Sıradağ, 2016, 89-90).

Somali diplomatik misyonunu 1976'da Ankara'da açarken, Türkiye ilk diplomatik misyonunu 1979'da Mogadişu'da açmış, 1991'de Somali'de iç savaş başlayana kadar ülkede görev yapmıştır. Bu ilişkiler, iki ülke arasında bir dizi konuda daha fazla ikili işbirliğinin yolunu açmıştır. Örneğin, Somali, 1985 yılında Türkiye'nin ilk resmi kalkınma yardımını alan ilk ülkeler arasındaydı (İpek, 2014, 415).

Uluslararası sistemdeki jeopolitik değişiklikler Türkiye'yi Soğuk Savaş döneminden sonra dış politikasını yeniden tanımlamaya zorlamıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Türkiye çok boyutlu bir dış politika kabul etmiştir. Bu çerçevede Somali'nin merkezi hükümeti 1990'ların başında çöktüğünde Türkiye, barış ve istikrarı yeniden tesis etmek için ABD önderliğindeki uluslararası koalisyonun bir parçası olan birlikler göndererek Somali devletine barışı yeniden tesis etme ve kalıcı çözüm bulma çabalarına katılmada çok önemli bir rol oynamıştır (Afacan, 2013, 48-50).

Uzun yıllar Türkiye'nin dış politikası batı odaklıydı; AB, NATO'ya katılmak ve ABD ile müttefik olmak temel hedefler arasındaydı. Ancak Türkiye'nin 1997 yılında Avrupa Birliği üyelik süresinin sorunlu hale gelmesi Türk dış politikasını yeni bölgeler aramaya ve açmaya yöneltmiştir. 1997 yılında koalisyon hükümetinin Türkiye dışişleri bakanlığı görevini üstlenen İsmail Cem, Türkiye-Afrika ilişkilerini planlama görevini üstlenerek Afrika'ya yönelik vizyon ortaya koymuştur. Türkiye, Afrika ile ilişkilerini artırmak için 1998 yılında "Afrika Eylem Planı" adıyla Afrika'ya yönelik bir strateji hazırlamıştır (İpek, 2014, 415). Bu stratejiye göre Türkiye, Afrika ile siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel ilişkilerin en üst düzeyde güçlendirilmesine odaklanacaktır. Ancak strateji, Afrika'ya yönelik yeni bir dış politika başlatmak için önemli bir adım olsa da, Türk hükümetleri tarafından başarıyla uygulanamamıştır. Çünkü Türk hükümeti zayıf koalisyon partilerinden oluşuyordu ve hükümetin bunu sürdürmek için yeterli mali gücü yoktu (Sıradağ, 2016, 89-90).

Genel olarak, Cumhuriyet döneminde Türkiye 1998 yılında Afrika açılış planını uygulamaya koyana kadar ilişkiler zayıf bir şekilde seyretmiştir. Afrika ülkeleriyle diplomatik, siyasi, ekonomik ve kültürel alanları geliştirmeye yönelik hedeflerin hayata geçirilmesi hususuna odaklanan planla ilgili, 2002 yılında iktidara gelen AK Parti iktidarı döneminde önemli adımlar atılmıştır (İpek, 2014, 415). Bu anlamda o dönemlerde Türkiye ile Somali arasındaki ilk resmi temas, dönemin Başbakanı Erdoğan'ın 29-30 Ocak 2007 tarihlerinde Addis Ababa'da düzenlenen Afrika Birliği (AU) Zirvesi'ne katılmasıyla başlamıştır. Erdoğan Zirve'de merhum Cumhurbaşkanı Abdullah Yusuf Ahmed ile görüşmüş ve Erdoğan ondan Ankara'ya Somali'nin sorunları ve ihtiyaçlarıyla ilgili bir teklif sunmasını istemiştir (Özkan, 2014:18-20). Uluslararası Kriz Grubu'na (2012, 3) göre, iki lider Somali'nin durumlarını tartışmıştır. Erdoğan Somali liderini Türkiye'yi ziyaret etmeye davet etmiş ancak Somalili yetkililer gelmediği için sonuç çıkmamıştır. Türkiye, Somali için kalıcı çözümler bulma taahhüdü doğrultusunda 2008 yılında Cibuti barış görüşmelerine katılmış ve 2009 yılında Brüksel'de bir bağış zirvesinde yardım sunmayı taahhüt etmiştir (ICG, 2012, 3).

1.2. Türkiye-Somali İlişkilerinde Yeni Dönem: 2011 Açlık Krizinden Bugüne Gelen Süreç

Erdoğan'ın Ağustos 2011'de Somali'ye yaptığı tarihi ziyaret, Somali ile siyasi ve diplomatik ilişkilerin kurulmasında bir kilometre taşı olmuştur. Erdoğan'ın Mogadişu'ya ziyarete başlamadan önce Somali'deki kıtlığa yardım etmek için İstanbul'daki İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) üyelerine acil bir toplantı çağrısı yaptığı bildirilmiştir (İpek, 2014, 415).

Toplantıdan sonra üyeler 350 milyon ABD doları taahhüt ettiler ve Somali'ye yapılan yardımı koordine etmek için Senegal, Suudi Arabistan, Türkiye, Kazakistan ve İİT Genel Sekreterliği'nden oluşan bir ekip kurma sözü vermişlerdir. Erdoğan'ın destek için kapsamlı lobiciliğinin bir başka göstergesi de Somali, Eylül 2011'de BM Genel Kurulu'nda yaptığı konuşmadı ve konuşmasının yarısını Somali'ye ayırarak küresel toplumu Somali'nin yeniden ayağa kalkmasına yardımcı olmaya teşvik etmiştir (Özkan, 2014, 18-20).

Erdoğan, sadece Müslüman dünyalardan değil diğer ülkelerden de dünyanın büyük kuraklıklarına dikkat edebilmek için özellikle Ramazan ayında Somali'yi ziyaret etmeyi tercih etmiştir. Uluslararası Kriz Grubu'na (2012) göre Türk lider, Mogadişu'ya yaptığı ziyarette, ailesiyle birlikte 200'den fazla iş adamı, siyasi ve kültürel kişiden oluşan büyük bir heyeti yönetmiştir. Erdoğan, Mogadişu'nun yaygın fenomeni "yasak bölge" algısını görmezden gelmiş ve ardından yirmi yılda kıtlığın vurduğu başkenti ziyaret eden "ilk Afrikalı olmayan lider" olmuştur. Türkiye, bu tarihi ziyaretin ardından 1 Kasım 2011'de Mogadişu'daki büyükelçiliğini yeniden açmıştır (ICG, 2012, 3).

Türkiye'nin, daha önce Dünya Doktorları Derneği'nin başkanı olan ve tıp doktoru olarak çalışan Cemalettin Kani Torun'u 13 Eylül 2011 tarihinde Somali'ye Türkiye Büyükelçisi olarak atadığını belirtmesi önemlidir. Ayrıca Türk Parlamentosu ile Somali Parlamentosu arasında ilk olarak 2011 yılında bir dostluk grubu kurulmuştur. Erdoğan'ın Somali'ye yaptığı tarihi ziyaretin ardından, Ankara'nın uluslararası toplum arasında Somali'nin desteği için sürekli olarak kampanya yürütmesiyle iki ülke arasındaki ilişkiler zirveye ulaşmıştır (Sıradağ, 2016, 92-94).

Bu süreçte Ankara daha çok siyasi bir aktör gibi görünse de, son zamanlarda Afrika'nın sorunlarının çözümüne yardımcı olma çabalarını artırmıştır. Bu amaçla Türkiye, 21 Mayıs 2012'de İstanbul'da BM ile birlikte "Somali'nin Geleceğini Hazırlamak: 2015 Hedefi" başlıklı bir konferans düzenlemiştir. Su, enerji, ulaşım ve ırkçılık konularını ele almak için 57 ülke ve 11 bölgesel ve uluslararası kuruluş bu konferansa katılmıştır. Konferansta Somali'nin yeniden kurulması için bir yol haritası belirlenmiştir ve devletin yeniden inşası için beş maddelik kapsamlı bir plan sunulmuştur (Özkan, 2014, 18-20).

Bu beş maddelik plan ulusal birliğin kurulması, yeni bir siyasi sistemin oluşturulması, kapsamlı bir ekonomi yapılanması, ulusal Somali kuvvetlerinin konfigürasyonu ve ülkenin kalkınması temalarını içermiştir. Türkiye'nin Somali ile ilişkileri güçlenmeye devam ederken, başbakan

yardımcıları ve diğer pek çok bakan, projeleri takip etmek için resmi ziyaretler yapmaya devam etmektedir (Özkan, 2014, 18-20).

Daha sonraları Cumhurbaşkanı Erdoğan, 25 Ocak 2015 tarihinde Somali'yi ziyaret etmiştir. Ziyaretinde Mogadişu havalimanının yeni yapılan terminalini ve bölgenin en büyük ve en modern hastanelerinden biri olan hastaneyi açmıştır. Her iki proje de Türkiye tarafından finanse edilmiştir ve tamamlanmıştır. Bu anlamda, Türkiye'nin Somali'de geleneksel olmayan bir siyasi aktör haline geldiğini belirtilmektedir. Geleneksel aktörler yalnızca güvenliklerine ve siyasi ilişkilerinin maddi boyutlarına odaklanırken, Türkiye Somali'ye karşı insani bir yaklaşım geliştirmiştir. Bu, özellikle geleneksel aktörlerin Somali'ye yönelik politikasını rahatsız etmiştir ve onları Somali'deki statik ve güvenlik odaklı dış politikalarını değiştirmeye zorlamıştır (Bingöl, 2013, 83-86).

Uluslararası Kriz Grubu'nun 2012'de yayınladığı rapor, AK Parti siyasetçilerinin güçlü bir şekilde sahip oldukları İslami kimliğin ve Somali'deki derin Osmanlı tarihinin, Türkiye'yi Somali'deki insani krize dâhil olmaya özellikle motive ettiğinin altını çizmiştir (ICG, 2012: 3).

Bu kapsamda Gullo, Türkiye'nin Somali politikasının dünya siyasetindeki yumuşak gücünü artırdığına dikkat çekmiştir. Türkiye, AK Parti iktidarı döneminde dış politika hedeflerini yeniden tanımlamıştır. "Stratejik derinlik" kavramı, özellikle Somali'de ve genel olarak Afrika'da proaktif bir dış politika oluşturulmasının yolunu açmıştır. Türkiye'nin aktif dış politikası, Türkiye'nin askeri odaklı dış politikasını bağımsız bir dış politikaya kaydıracağına işaret etmektedir. Dahası, Türkiye'nin Afrika ülkeleriyle 2000'li yıllara kadar çok zayıf siyasi ilişkileri vardı, ancak yeni Türkiye bunu değiştirmeyi hedefliyor ve Afrika ülkeleriyle ikili ilişkilerini artırarak küresel tanınırlığını pekiştirmektedir (Gullo, 2012:6-9).

1.3. Türkiye'nin Somali'de Arabuluculuk Görevini Üstlenmesi

Türkiye'nin Somali'deki politikasının insani bir boyutu olsa da, bölgesel ve uluslararası politikada kendisine uzun vadeli bir rol sağlamaya yönelik uzun vadeli bir projeksiyona işaret eden bir ilgi ve güç boyutu da vardır. İnsani diplomasi, arabuluculuk ve barışın inşası araçları Türkiye'ye bölgesel ve küresel prestij, statü ve avantaj sağlayarak Somali gibi değişken ve tehlikeli çatışma sonrası bölgelere güvenli girişi sağlamaktadır (Braid, 2015, 2-6). Klanlar arasında iç çatışmanın sürdüğü 2010'lu yıllarda Türkiye, Somali'de barış inşası sahnesinde yeni bir oyuncu olarak ortaya çıkmıştır. Barışı tesis etme çabalarının bir parçası olarak Türkiye, Somali'de devam eden çatışmada çeşitli taraflar arasında arabuluculuk yapmıştır (Akpınar, 2013, 745). Türkiye, barış inşası girişimi sırasında yetenekli bir aktör olarak ortaya çıktı. Arabulucu olarak rolü, girişimini ilerleten BM Güvenlik Konseyi'ne geçici üyeliğiyle de aynı zamana denk gelmiştir. Ardından Türkiye, çatışmaya dâhil olan taraflar arasında arabuluculuk görüşmeleri başlatma girişiminde bulunmuştur (Akpınar, 2013, 745). Süreç, birden çok ülkenin iştirak ettiği düzeyde oluşturulmuştur. İlk görüşmeler, Geçiş Dönemi Federal Hükümeti ile El-Şebab arasında dolaylı görüşmeler şeklinde gerçekleşmiş ve çalışmalar kesinlikle gizli tutulmuştur (Bingöl, 2013, 83-86).

İkinci grup görüşmeler Federal Hükümeti ile Somaliland hükümeti arasında gerçekleştirmiştir. 13 Nisan 2013 tarihinde Somali Cumhurbaşkanı Hasan Şeyh Mahmut ve Somaliland Cumhurbaşkanı Ahmed Mahamoud Silanyo, Türkiye Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, Başbakanı Tayyip Erdoğan ve Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu tarafından Ankara'daki müzakere masasında bir araya getirilmiştir (Bingöl, 2013, 83-86). Ankara toplantısı, Somali ile Somaliland arasında cumhurbaşkanlığı düzeyinde yapılan ilk görüşme olmuştur. Toplantı, iki hükümet arasında diyalog kurmanın yanı sıra ilişkilerinin geleceği için bir plan oluşturmayı amaçlanmıştır. Toplantı ayrıca Somaliland'a uluslararası kalkınma yardımını canlandırmayı, terör, aşırılık, korsanlık, yasadışı balıkçılık, zehirli atık, denizcilik suçları ve ciddi suçlarla mücadele için güvenlik konularında işbirliği tesis etmeyi hedeflemiştir (Özkan, 2014, 25-27).

Türkiye, arabuluculuk çabalarının bir parçası olarak 31 Mayıs - 1 Haziran 2012 tarihleri arasında “Somali’nin Geleceğini Hazırlamak: 2015 Hedefleri” başlığı altında İkinci İstanbul Somali Konferansı’na da ev sahipliği yapmıştır. Konferans, 300 sivil toplum temsilcisi ve Somali, Somaliland, Xiameen, Xeeb, Puntland ve Ahlu Sunna Waljama’a’dan 135 geleneksel yaşlı dâhil olmak üzere Somali toplumunun çeşitli kesimlerinden temsilcileri bir araya getirmesi açısından önemlidir. Barışı sağlama sürecine çeşitli tarafların katılımını teşvik etmek, Türkiye’nin arabuluculuğa “her şey dâhil” yaklaşımının doğrudan bir sonucu olmuştur (Braid, 2015, 2-6). Türkiye, Somalili bir devletin yapılandırılması açısından Somaliland, Puntland ve Mogadişu’yu tek bir “çatı” altında birleştirmenin zor olacağını farkında olmasına rağmen bu yapılar arasında en azından siyasi bir diyalogun geleceği için son derece önemli olduğunu düşünmüştür. Türkiye’nin ortak bir diyalog mekanizması oluşturma ve onu bir zaman çerçevesine bağlama çabaları, Somali’nin yeniden birleşmesine yol açacak gibi görünmese de, Somalililerin sorunlarını kendi aralarında tartışabilecekleri ortak bir forumun kurulmasına yardımcı olmuştur (Özkan, 2014, 25-27).

Türkiye’nin Mogadişu Büyükelçisi Kani Torun, Somali çatışmasının çok yönlü ve karmaşık doğasının arabuluculuğa yeni bir yaklaşım gerektirdiğini belirterek “Türk modeli”nin gerçekten de yeni bir yaklaşım sunduğunu öne sürmüştür. Bu görüşe göre, yardım ve kalkınma arabuluculuğa zemin hazırlar. Ayrıca Türkiye’nin müzakerelerde verdiği vaatleri gerçekleştirme araçları olarak yardım ve kalkınma ön plana çıkmıştır (Akpınar, 2013, 745).

2. TÜRKİYE’NİN SOMALİ’NİN KALKINMASINA YÖNELİK DESTEKLERİ

Türkiye ile Somali ilişkilerinin somut ve yapıcı alanı, Türkiye’nin Somali’ye olan kalkınma yardımları olmuştur. Bu somut adımlar, genel olarak insani yardımlar yanında, altyapı, eğitim ve sağlık destekleri şeklinde kendini göstermektedir.

2.1. Türkiye’nin Somali’ye İnsani Yardımları

2011 yazında, Somali’yi vuran feci bir kuraklık, devam eden iç çatışmalarla birleştiğinde, Somali’nin ilk resmi “kıtlık” ilanını ilan etmesine neden olmuştur. Somali’nin büyüklüğü ve ciddiyeti göz önüne alındığında, açlıktan ölenlerin olduğunun açıklanması tehlikeli bir alarmdı (Braid, 2015, 2-6). Somali’nin korkunç durumu, halkı için üç boyutlu bir tükenmişlik anlamına geliyordu: Birincisi, Somalililer, tarımsal üretimleri asgari miktarda yiyecek ve içecek sağlamak için bile yetersiz olduğu için geçim kaynaklarını sürdürüyorlardı. İkincisi, nüfusun çoğunluğunun hükümet yetkililerine erişimi yoktu (Braid, 2015, 2-6). Üçüncüsü, Somalililerin yoksulluk durumlarını hafifletme gücü ve fırsatı bulunmamaktaydı. Hükümet ve STK’lar, kamuoyunun Somalililerin yoksulluk durumunu görme endişesi nedeniyle Somali’deki faaliyetlerine başlamışlardı. Dahası, Müslümanların kutsal Ramazan ayında olduğu gibi, endişe arttı ve İslam dünyası bu kötü durumdan daha da etkilendi. Türkiye, ilk harekete geçen ülkeler arasındaydı (Cannon, 2016, 99-102). Erdoğan’ın 2011’deki Somali ziyareti sembolik olarak önemli bir olaydı. Çünkü bu ziyaret aynı zamanda Somali sorununun tekrar uluslararası gündeme getirmesi demektir. Erdoğan’ın ziyaretinden bu yana, insani yardım konusunda yükselen küresel bir aktör olarak Türkiye’nin insani politikalarına artan bir ilgi gözlemlenmektedir. İnsani yardım alanında Afrika ile angajman için Türk modelinde birkaç dikkate değer unsur vardır. Bunların en önemlisi, hem insani yardım hem de eğitim STK’larını ve devlet faaliyetlerini, ulaşım bağlantılarını, iş katılımını ve devlet temsilini birleştiren bütünsel yaklaşımdır (Bingöl, 2013, 83-86).

Türk yardım STK’ları, ülkedeki insani yardım aktörleri için ortak bir zorluk olan insani erişimi sağlamak için El Şebab dâhil bir dizi çatışma aktörüyle uğraşmak zorunda kaldıklarından, yardımların askeri veya stratejik amaçlarla manipüle edilme riskiyle karşı karşıya kalmışlardır (Bingöl, 2013, 83-86). Somali’deki 2011 insani krizinin sona ermesinden bu yana, Somali’ye yapılan Türk yardımlarının bir kısmı eğitim, sağlık, ulaşım, tarım, altyapı ve güvenlik sektörleri

gibi kalkınma yardımlarına yönlendirilmiştir ve bu da Somali'nin yeniden inşa sürecine büyük ölçüde katkıda bulunmuştur. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı'na göre Somali'ye sağlanan resmi Türk insani ve kalkınma yardımı 370 milyon ABD Doları'na ulaşmıştır (Özerdem, 2016, 138-140). TİKA'nın 2013 raporuna göre, Somali'de Türk Kızılayı, TİKA, AFAD gibi resmi kurumlarla birlikte faaliyet gösteren 16 Türk STK'sı bulunuyordu. Bu bağlamda Türkiye, tüm kamu kurumları ve STK'ları ile Somali'ye toplam yarım milyar dolarlık bir yardım hacmine ulaşmıştır (Sucuoglu & Stearns, 2016, 39-40).

Eğitim, sağlık, altyapı, güvenlik, tarım gibi hemen hemen tüm hayati sektörleri kapsayan Türkiye'nin kalkınma yardımı, kurumsal kapasitenin yetersiz olduğu ve her türlü yardıma ihtiyaç duyan Somali'nin çatışma sonrası yeniden inşa sürecine katkıda bulunmuştur. Bu açıdan Somali, Sahra Afrika'nın altındaki ülkelere Türkiye'nin resmi kalkınma yardımlarından önemli bir pay almıştır. Somali, reaktif olmaktan çok proaktif bir insani politikayla geliştirilmiş, tamamen farklı bir girişim olmuştur (Sucuoglu & Stearns, 2016, 39-40). Önemli sayıda Türk belediyesi de Somali'deki yerel yönetim muadilleri ile kendi rızaları ile angaje olmuştur. O dönemde AK Parti'nin elinde olan İstanbul Büyükşehir Belediyesi, kıtlıktan kurtulma çabalarına yardımcı olmak için destek ekipleri göndererek acil yardım sağlayan en aktif belediye olmuştur; Somalili yerel yönetim yetkililerine kentsel politika konularında eğitim verilmesi; altyapı, su ve sanitasyon ile ilgili geliştirme projelerinde yer almak; ve hatta bazen belediye görevini yerine getirme noktasında girişimde bulunmuşlardır (Cannon, 2016, 99-102).

Türkiye Dışişleri Bakanlığı'na göre, Türkiye'nin Somali angajman politikası, i) Somali'yi uluslararası topluma yeniden entegre etmeyi, ii) insani yardım çabalarına katkıda bulunmayı, iii) altyapı, iv) siyasi uzlaşma için destek sağlamak, v) Somali güvenlik güçlerine eğitim ve yardım sağlayarak güvenlik sektörünün iyileştirilmesine yardımcı olmaktır (Braid, 2015, 2-6). Nitekim Somali'deki angajmanı sayesinde Türkiye, yumuşak güç öngördü, arabulucu olarak ortaya çıktı ve bölgesel ve küresel görünürlüğünü ve gücünü artırmıştır. Somali, Afrika Boynuzu ve ötesinde büyükelçilikler, konsolosluklar ve yardım büroları açarak, arabuluculuk çabalarına katılarak, Türkiye, küresel sahnede çatışma önleme ve çözümünde ve barış inşasında baş aktör olarak ortaya çıkmayı hedeflemektedir. (Cannon, 2016, 99-102). Tüm bu hedefler ve özelemler, ihmal edilen ülkelerle bir dayanışma eylemi olarak çerçevelenmiş, normatif bir dille ifade edilmiştir. Birkaç Türk STK ve ajansına göre, Türkiye'nin Somali'ye katılımı gerçek bir şefkat ve fedakârlık örneğidir. Ama aynı zamanda Türkiye'nin Afrika, Müslüman dünya ve küresel güney ülkeleri için arzu edilen ve örnek bir ortak olarak ortaya çıkma ve "Afrika'ya açılma" hedefinde daha fazla giriş noktası keşfetme arzusunu da yansıtmaktadır. (Sucuoglu & Stearns, 2016, 24). TİKA, Müslümanların kutsal oruç ayını ifade eden 2020 Ramazan Programı kapsamında ailelere pirinç, un, makarna, şeker ve yağdan oluşan gıda paketleri dağıtmıştır. Dağıtımda TİKA personelinin yanı sıra İlçe Valisi Abdurrahman Ahmed Ali, Vali Yardımcısı Abdirahim Ali ve bölge komutanı Ali Ahmed de hazır bulunmuştur (www.ispionline.it/).

Türkiye, Covid-19 krizinin patlak vermesini izleyen haftalarda, Orta Doğulu rakipler arasındaki rekabet, yataklar, vantilatörler, cerrahi yüz maskeleri, yüz siperleri ve diğer yararlı malzemeler gibi eksiksiz tıbbi ekipman paketleri sunarak insani yardım alanına kaydırmıştır. Yardım, sağlık sisteminin çok kırılgan olduğu ve virüsün nihai yayılmasına etkili bir şekilde karşı koyamadığı Somali'de daha önemli olarak görülmektedir (www.ispionline.it/).

2.2. Türkiye'nin Somali'ye Kalkınma Yardımları

İnsani yardımlar yanında kalkınma yardımı, son yıllarda Türkiye'nin dış politika cephaneliğindeki yumuşak güç stratejilerinden biri olmuştur. Yukarıda da belirtildiği gibi, Türkiye'nin dış politikası, TİKA'nın yeniden yapılanması ve faaliyetlerinin genişlemesi sonucunda özellikle bölgeye kalkınma yardımları konusunda ciddi çabalar sarf etmiştir (Özkan, 2014, 25-27). Türkiye'nin kalkınma yardımı, Mogadişu'daki havalimanını yeniden inşa etmek, Mogadişu'nun şehir merkezini havaalanına bağlayan çok ihtiyaç duyulan yolları asfaltlamak ve Somali'nin modernleşmesine yardımcı olmak gibi, Somali'nin harap olmuş ve savaştan zarar

görmüş altyapısını yeniden inşa etmede etkili oldu. Bu, Somali'nin küresel dünyaya yeniden girişini teşvik etmektedir. Ayrıca, Türk Hava Yolları'nın İstanbul'dan Mogadişu'ya direkt uçuşları, Somali'nin dünya ile iletişimini kolaylaştırmıştır (Özkan, 2014, 25-27). Öncelikle genel bir şekilde Kızılay tarafından gerçekleştirilen operasyonlar vasıtasıyla yönlendirilmiş olan insani yardımın koordinasyonu ve teminine odaklanmış olan Türk hükümeti, açlık sorununun hafiflemesiyle birlikte kademeli bir şekilde odak noktasını kalkınma projelerine yöneltmeye başlamıştır. Araştırma heyetleri vasıtasıyla Somali'deki belirli projeleri, Federal yönetim yetkilileri ve diğer yetkililer ile doğrudan müzakeresi yapılarak ve çok taraflı forum vasıtasıyla tespit edilmeye çalışılmıştır (Saferworld, 2015, 9-10).

Kendi bütçesini harcamakla birlikte TİKA, içlerinde eğitim ve sağlık bakanlıkları, Türkiye'nin havalimanları ve su işletmelerinde yetkili kuruluşları, Diyanet İşleri Başkanlığı ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin de yer aldığı bir takım Türk kuruluşlarının desteklemiş olduğu projeler koordine edilmiştir (Saferworld, 2015, 9-10). Genel olarak bu projeler, Somali'deki Federal Hükümet bünyesindeki bakanlıklar, yerel yönetimler ve bir takım durumlarda Somali'de faaliyet gösteren yerel STK'larla beraber hayata geçirilmek istenmiştir. Bununla birlikte bu projelerin uygulanmasında Türkiye'den ve Somali'den müteahhitler kullanılmıştır. Günümüze kadar genel olarak Mogadişu odaklı Türkiye'nin resmi yardım projeleri uygulanmıştır. Hargeisa ve Garowe'de TİKA ofislerinin 2014 yılında faaliyete geçmesinden sonra yardımların coğrafi dağılımının yaygınlaştırılması hedeflenmiştir. (Saferworld, 2015, 9-10).

Türk yardım kurumları ile ilgili olarak yetkililer, önce tepki verdiklerini ardından ise, gerekli olan prosedürleri düzenlemiş olduklarını kabul ederken bir takım uzmanlar resmi kalkınma yardımları Somali'ye ulaştırılırken her zaman ayrıntılı ve tutarlı bir stratejinin bulunmadığını iddia etmektedirler. Bununla birlikte yetkili merciler, Türkiye'nin yardımların ulaştırılması noktasında sahip olduğu yaklaşımının kendine özgü nitelik taşıdığını savunarak şunları söylemektedirler; “amacımız, insanlara yardımı sağlarken farklı bir modelin işe yarayabileceğini göstermek.” (TİKA, 2013, 28). Bir argüman bağlamında değerlendirildiğinde Türkiye, Somali'de devam etmekte olan istikrarsız koşullara rağmen dış yardımlarını kalkınma projeleri üzerine odaklamakta geleneksel bağışçılar ile karşılaştırdığında ise, daha istekli bir tutum sergilemektedir. “Batı, Somali'ye yatırım yapmak için istikrara kavuşmasını bekliyor. Fakat Türkiye, istikrara yatırım yapıyor.” (Saferworld, 2015:9-10). Bu çerçevede 2011 yılında Türk yetkililerce gerçekleştirilen bir ihtiyaç değerlendirmesi bağlamında Somali'nin uzun süreden beri ihmal edilmiş olan altyapısının geliştirilebilmesi amacıyla yapılmış olan yardımlar, yüksek öncelikli olarak değerlendirilmektedir. Örnek olarak bu alanda tahsis edilmiş olan kaynaklar, öncelikli bir şekilde ikmalin sağlanabilmesi amacıyla Mogadişu'da havaalanının yenilenmesi ve yol yapımı için harcanmıştır (<http://goobjoog>, 2015).

Bu çerçevede Somali'nin başkentindeki havalimanını bir Türk firması olan Favori LLC, rezive ederek 15 uçağın iniş ve kalkışına imkan tanıyan kapasiteyi 60 uçağa kadar çıkarmıştır. Aynı şekilde 35 milyon dolara mal olan Digfeer Hastanesi'nin yeniden yapımı, ortak olarak finanse edilmiştir. Açılıştan sonra bu hastane “Erdoğan Hastanesi” veya “Türk Hastanesi” adıyla anılmaya başlanmıştır (<http://goobjoog>, 2015).

Türkiye'nin 2015 yılında Mogadişu şehrinde dar gelirli ailelere yönelik 10.000 konutluk proje sözü, bu alanda en önemli adımlardan birisi olmuştur. TİKA'nın en önemli kalkınma projeleri arasında gösterile ve Somaliland ile birlikte Güney ve Orta Somali ve Puntland'da uygulamaya konulan bu girişim, aynı zamanda su altyapısının oluşturulmasına da odaklanmıştır (TİKA, 2013, 28).

Sağlanan destek ayrıca sağlık görevlileri gönderilerek kliniklerin faaliyete geçirilmesi vasıtasıyla Türk üniversitelerinde ve sağlık sektöründe eğitim verilmesine yönelik olarak önemli oranda bursların sağlanması, Mogadişu'daki üniversiteler ve okullarda küçük oranlarda yardım verilmesi biçiminde eğitim alanında da sağlanmıştır. (TİKA, 2013, 28). Somali'de kapasite

geliştirmeye yönelik adımlar ayrıca balıkçılık ve tarım eğitime yönelik açılan merkezlerin desteklenmesiyle sürdürülmüştür. TİKA, kuraklıkla mücadele eden bir ülkede 126 bin kişinin su ihtiyacını karşılayan kuyu açmak için Devlet Su İşleri (DSİ) ile işbirliği yapmıştır. Somalileri kuraklığın nasıl önleneceği konusunda eğitmek ve topraklarının zenginliği konusunda farkındalık yaratmak için Somali’de bir tarım okulu açılmıştır (Özkan, 2014, 25-27).

2011 yılından Mogadişu şehrinde görevliler yerleştirmiş olan Ankara’nın sağladığı resmi dış yardımların karakteristik özelliklerinden biri, yardımları doğrudan Somali’ye iki taraflı bir şekilde göndermeyi tercih etmiş olmasıdır. Bu yaklaşım, yetkililerce daha verimli ve daha önemlisi Somalili yetkililer ve liderler arasında güçlü kişisel ilişki ve temasları desteklemenin bir yolu şeklinde değerlendirilmiştir. Diğer bağışçılar ile karşılaştırıldığında Türkiye ortak bir yön olarak, yardım akışının idare edilmesinde yetkililerin misyon yüklenerek ve bütün programlarda tasdiklerini alarak ülkenin kalkınmasında Somalililerin rol almasını teşvik etmeye gayret göstermektedir (Özdem, 2016, 138-140). Başta Somali hükümetinin kurumlarının ve vermesi gereken hizmetler ve desteklerin sahip oldukları kapasite ve imkânların geliştirilebilmesi olmak üzere devletin meşruiyetinin güçlendirilmesi, devlet inşasının sağlanması, söz sahibi olmanın desteklenmesi ve Somali Devleti’ni kendi kendine yeterli bir duruma getirebilmek zaruri olarak görülmektedir (Saferworld, 2015, 9-10). Federal Hükümette Türk uzmanların görevlendirilmeleri vasıtasıyla kapasite geliştirilmesi, desteklenmiştir. Örneğin kendi muadilini Türkiye Dışişleri Bakanlığı, desteklerken Somali Merkez Bankası’ndaki çalışanların eğitime yönelik Türkiye Merkez Bankası’nın desteklemesi yönünde adımlar atılmıştır. Ayrıca Türkiye’de Mogadişu’da faaliyet gösteren yerel yöneticileri de bazı eğitim faaliyetlerine katılmışlardır (Saferworld, 2015, 9-10).

Somali’ye yönelik doğrudan bütçe yardımları da kalkınma yardımlarının başka bir aracı olmuştur. Türk hükümetinden Federal Hükümet, Haziran ile Aralık 2013 arasında her ay 4.5 milyon dolar nakit yardım almıştır. Bu destek, Türk yetkililere göre Somali’de çalışan güvenlik güçlerinin ve kamu görevlilerinin maaşlarının karşılanmasında yaşanmakta olan kritik olarak görülen sıkıntılarının giderilmesinde harcanmıştır (Saferworld, 2015, 9-10). Türkiye, son on yılda kalkınma yardımı sağlayarak ve altyapısını yenileyerek Somali’nin en büyük destekçisi haline gelmiştir. Türkiye, Somali’nin 3.4 milyon dolara mal olan IMF borcunun bir kısmını ödemiştir Covid-19 salgınından sonra Somali’ye tam bir askeri kargo uçağıyla tıbbi ekipman gönderen ilk ülke Türkiye olmuştur. Türk kurumları birçok kez Somalili halkla dayanışma ve destek göstermiştir. Hepsini listelemeye gerek yoktur ama Türkiye’nin aynı zamanda Somali’nin ulusal ordusunun önemli bağışçılarından biri olduğunu söylemek yeterlidir (www.ispionline.it/).

2.2.1. Türkiye’nin Somali Altyapısına Destekleri

Bu kapsamda, kalkınma anlamında Türkiye’nin Somali’nin altyapısına yönelik birçok açıdan destekleri söz konusudur.

2.2.1.1. Türkiye’nin Somali Ordusunu ve Polisini Yeniden İnşa Etme Çabaları

Bunlardan biri, Somali ordusu ve polisine yönelik desteklerdir. Barışı ve güvenliği sağlamak, ekonomik ve sosyal kalkınma için esastır. Somali’de barış ve güvenlik sağlanmadan Türkiye’nin farklı alanlarda Somali’ye katkısının anlamlı olmadığı söylenebilir. Bu bakımdan Türkiye, barış ve güvenliğin sürdürülmesine de dâhil olmuştur. Ülkede yaşanan iç savaş sürecinde Somali polis misyonu ve Somali Silahlı Kuvvetleri (SAF) imha edilmiştir ve bu işlevler 1990’lardan beri yeniden kurulmamıştı (Sıradağ, 2016, 101). Güçlü bir ulusal ordunun ve polis misyonunun olmaması sonucu ülkede uzun süredir güvenlik boşluğu yaşanmıştır. Somali, ülkede güvenliğin yeniden tesis edilmesi için 2010 yılında Türkiye’den polis misyonunun ve ulusal silahlı gücün güçlendirilmesini istemiştir. Türkiye, Somali ile ilk askeri eğitim anlaşmasını 2010 yılında 22 Mayıs’ta Ankara’da imzalamıştır. Türkiye, Somali polis misyonunun ve silahlı kuvvetlerin modernizasyonu ve yeniden inşası için 20 milyon Türk Lirası ayırmıştır (Sıradağ, 2016: 101).

El-Şebab'ın Türk hedeflerine yönelik periyodik saldırıları, Türkiye'nin Somali'de güvenlik altyapısını destekleme girişimlerini hızlandırmıştır. Çünkü saldırıların amacı, Türkiye'yi yardım faaliyetlerine devam etmekten ve ülkedeki müdahil olmaktan caydırmaktır. Örneğin El-Şebab'ın, Ekim 2011'de Mogadişu'da kamu binalarına yönelik düzenlenen ve Türkiye'nin burs verdiği 70 öğrencinin ölümüne yol açan intihar saldırılarını düzenlemiştir (Özkan, 2014, 30). Bu saldırı, Türkiye'ye yönelik bir saldırı olarak algılanmıştır. Yine 25 Mayıs 2012'de Mogadişu'da kaldığı otelde bir Türk işadama suikasta kurban gitmiştir. 15 Nisan 2013'te Kızılay yardım konvoyuna yönelik bir saldırıda 15 Somalili yardım çalışanı öldürülmüştür, 4 Türk yaralanmıştır. 27 Temmuz 2013 tarihinde Mogadişu'da Türk Büyükelçiliği ek binası önünde intihar bombacısı kendisini patlatmıştır. Türkiye'ye yönelik tüm bu saldırıları yapan El-Şebab, Türkiye'ye bakışını twitter üzerinden Türkiye'yi İslami olmayan ve laik bir yapıyı desteklemekle suçlayan bir açıklama yaparak ortaya koymuştur (Özkan, 2014, 30). Bu şiddet olayları sırasında çatışmada 4 Türk özel harekât polisinden biri ölmüştür, diğerleri yaralanmıştır. El-Şebab Türkiye'ye doğrudan bir mesaj gönderdiği için Türk büyükelçiliğine yönelik saldırı özel bir önem taşımıştır. Ayrıca, El-Şebab gibi gruplar sadece Somali devlet inşasına engel değildir, aynı zamanda Afrika Boynuzu bölgesinin güvenliğini de tehdit etmektedir (Özkan, 2014, 30).

Bu saldırılardan dolayı Ankara, Somali'de güvenliğin inşasına öncelikli yaklaşmıştır. Bu çerçevede, Türkiye, Somali'deki en büyük denizaşırı askeri eğitim kampını (Turksom Türk Hava Üssü) 30 Eylül 2017'de Türkiye Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hulusi Akar ve Somali Başbakanı Hassan Ali Khaire'nin katılımı ile açmıştır. 50 milyon dolarlık proje Ankara ile Mogadişu arasındaki güçlü ve yakın ilişkilere işaret etmektedir (www.arabnews.com). Turksom Türk Hava Üssü, konsolide, disiplinli ve özverili bir Somali Ulusal Ordusu kurulması amacıyla askeri desteğini sürdürmektedir. Kamp, Somali'de istikrarı yeniden tesis edecek olan Somali ordusunun yenilenmesinde tartışmasız önemli bir rol oynayacaktır. Somali'nin istikrarı Afrika Boynuzu'nun güvenliğini sağlayacaktır. 10.000'den fazla Somali askerinin üste eğitilmesi beklenmektedir (www.arabnews.com)

Her iki ülkeden yetkililer medyaya, eğitim okulunun her seferinde 1000'den fazla askeri barındıracağını ve eğiteceğini, okulun ülkelerin güvenlik sektörünü canlandırmak için 10.000 Somali askeri eğitmeyi planladığını söylemişlerdir. Turksom Üssünde 200'den fazla Türk askeri personeli bulunmaktadır. Somalili askerler de Türkiye'de eğitilmiştir ve iki ülke farklı askeri anlaşmalar imzalamıştır. Dolayısıyla, Türkiye'nin Somali ile askeri işbirliği bu ülke için kritik önem taşımaktadır. Somali'nin güvenliğine ve terörle mücadelesine katkıda bulunmaktadır (www.timeturk.com). Türkiye ayrıca 2009'dan beri Somali'deki Afrika Birliği Misyonu'na (AMISOM) mali destek sağlamaktadır. Türkiye bugüne kadar AMISOM'u güçlendirmek için iki milyon ABD doları sağlamıştır. Barışı ve güvenliği içeren yeni Türk dış politikasının önemli bir stratejisi olmuştur; bu bağlamda Somali'de askeri okullar inşa ediyor ve Somali ordusunu ve polis memurlarını eğitmektedir. En önemlisi, Türkiye Somali'ye yönelik güvenlik odaklı bir dış politika izlememektedir. (Sıradağ, 2016, 102).

Türkiye'nin Somali'deki güvenlik politikası, insani yardım, eğitim, diplomasi, ekonomik ilişkiler ve yıkılan altyapının yenilenmesi dâhil olmak üzere yeni Türk dış politika söyleminin farklı boyutlarıyla desteklenmiştir. Türkiye, Afrika Boynuzu ülkesindeki barışçıl protestoları şiddetle bastırmasıyla tanınan özel bir Somali birimi olan Harama'ad polisine de eğitim vermiştir (Sıradağ, 2016, 102). Türkiye Emniyet Genel Müdürlüğü, Türk Genelkurmay Başkanlığı ve Dışişleri Bakanlığı, Somali ordusunun ve polis kuvvetlerinin en iyi şekilde nasıl yapılandırılacağı konusunda çeşitli çalışmalar yürütmüştür (www.timeturk.com).

Altyapı inşa etmek, Somali polis ve ordusunu yapılandırmak ve eğitmenin yanı sıra ülkenin modernizasyonu da Türkiye'nin kalkınma yardımının bir parçası olmuştur. Bu amaçla Emniyet Genel Müdürlüğü aracılığıyla 60 Somalili polis memurunu Türkiye'ye getirdikten sonra Polis Akademisi'nde eğitim gördükten sonra bu polisleri Somali'ye geri göndermiştir (www.timeturk.com).

2.2.1.2. Devlet Kurumlarının Kapasitesini Geliştirme ve Altyapı İnşası İçin Verilen Destekler

Kalkınma yardımlarında sadece güvenlik alanı değil, Somali'deki diğer kamu kurumlarının da desteklendiği görülmektedir. Bu anlamda, Türkiye'deki resmi hükümet ve yardım kuruluşları, Somali'yi yeniden inşa etmek için birlikte çalışmıştır. Kuzey Kıbrıs'taki deneyim haricinde, devlet inşası hiçbir zaman Türk dış politikasının merkezinde yer almamıştır. Bu tür bir politika, çok kapsamlı bir yaklaşım ve söz konusu ülke hakkında derin bir bilgi gerektirmektedir (Cannon, 2016, 99-102). Batılı ülkelerin devlet inşasına nasıl katıldıklarını düşünürken, sömürge sonrası dönemde Türkiye, Somali'deki bu devlet kurma sürecinde daha "pasif" bir rol oynamıştır. Türkiye'nin seçtiği taktik, acil yardım ve kalkınma yardımı ile ilgili çeşitli projeleri desteklerken yerel Somalili aktörleri ortaya koymak ve güçlendirmek olmuştur (Cannon, 2016, 99-102). Türk yetkililer resmi olarak bir "devlet kurma söylemi" kullanmasalar da, Somalili aktörlerin kendi kararlarını verme ve kendi ayakları üzerinde durmalarına izin verecek bir mekanizma kurma yetenekleri devlet inşası ile eşdeğerdir. Türkiye, Afganistan, Filistin, Tunus, Libya gibi çeşitli ülkelerde devlet destekli bazı kurum ve kuruluşların kurulmasına ve bazı projelere destek vermiştir. Bununla birlikte, her şeyin sıfırdan yeniden inşa edilmesi gerektiğinden, Somali'deki deneyim bu önceliklere kıyasla farklıdır (Özkan, 2014, 24-25).

Üstelik Somali'nin son 20 yıldır devam eden iç savaşı, kaos mirası ve başarısız bir devlet, Somali'yi "sistemik olmayan sistem" yapısı olarak nitelendirilebilecek bir durumla baş başa bırakmıştır. Dolayısıyla Somali deneyimi, devlet inşası açısından Türkiye için bir ilktir. Bu deneyim Türkiye'nin gelecekteki politikalarını olumlu veya olumsuz yönde etkileyecektir (Özkan, 2014, 24-25). Türkiye, son zamanlarda Somali'nin kapasite geliştirme sürecinde önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle insan kaynağı eksikliği, yakın geçmişte devletin çöküşüne yol açan nedenlerden biri olmuştur. Türkiye ve Somali insan kaynağı açısından yakın işbirliği içindedir. İki devlet, Somali'nin insan kaynakları kapasitesini artırmak için Somali ve Türkiye kurumları arasında çeşitli anlaşmalar imzalamıştır (TİKA, 2016, 16-18). Bu çerçevede, Türk Dışişleri Bakanlığı 2014 yılından bu yana genç aday Somalili diplomatlara yönelik eğitim programları düzenlemektedir. Ortak programa bugüne kadar hem Somali'den hem de Somaliland'dan gelen toplam 22 diplomat adayı katılmıştır. Ayrıca Türkiye, veri merkezi anlamında Somali'deki bazı diplomatik misyonların iletişim sistemlerinin geliştirilmesine destek vermektedir (TİKA, 2016, 16-18).

Yerel devlet kurumlarını yeniden kurmak ve eski yerel idareyi desteklemek sıradan Somalili için hayati önem taşımaktadır. Bu nedenle TİKA ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi, yıkıcı iç savaşın sonraki döneminde Somali'nin kentleşme sürecini desteklemek için eğitim programları düzenlemiştir (TİKA 2016, 16-18). Bu kapsamda İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Türk Dünyası Belediyeler Birliği (TDBB) ile koordineli olarak Somalililere yönelik bu eğitimleri düzenlemiştir. Yine Somali, TİKA ve TRT işbirliği ile yakın gelecekte yeni bir radyo istasyonu kurma girişimlerinde bulunmuştur. Ayrıca Somali İşçi Sendikaları Kongresi Genel Merkezi TİKA ve HAK-İŞ tarafından yenilenmektedir (TİKA, 2016, 16-18). Hal böyle olunca da Türkiye, Somali'nin kapasite geliştirme sürecinde önemli bir rol oynamaktadır. Günümüzde Somali'deki bu kurumların çoğu kurum ve üyesi Türkiye'nin rehberliğinde gelişmiştir. Böyle bir işbirliği, yakın gelecekte ilişkilerin sürdürülebilirliğini sağlamak için de önemlidir.

2.2.2. Türkiye'nin Somali'ye Eğitim ve Sağlık Destekleri

Türkiye'nin Somali'ye yönelik kalkınma destekleri sadece genel altyapı katkıları ile sınırlı değildir, özelde eğitim ve sağlık destekleri de önemli bir yer tutmaktadır.

2.2.2.1. Türkiye'nin Somali'deki Eğitim Kurumları ve Öğrencilerine Verdiği Destek

Eğitim evrensel olarak, her ulusta ekonomik büyümeyi destekleyen birincil bir araç olarak kabul edilmektedir. Beşeri sermayenin geliştirilmesinde temel bir rol oynar ve becerileri geliştirerek, üretkenliği ve yetkinliği artırarak ekonomik büyümeyi hızlandırır. Eğitim, bireylere ve bir bütün olarak topluma fayda sağlar. Somali gibi sorun yaşayan ülkeler için eğitim, yoksulluğun azaltılmasında ve gelir ve sosyal eşitsizliğinin ortadan kaldırılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Normalde, eğitimin beşeri sermaye ve geliri iyileştirmede önemli bir faktör olarak görülmesi nedeniyle ekonomik kalkınmayı etkileyebileceği söylenebilir. Daha evvel de ifade edildiği üzere, Türkiye'nin Somali'ye katılımı ve bugüne kadarki başarısı Türk dış politikasında bir yeniliktir. Türkiye'nin Somali'deki çabaları birçok nedenden ötürü önemlidir. Birincisi, Somali'nin uluslararası foruma dönüşünde rol oynamıştır. İkincisi, Ankara'nın Somali'deki politikası, Türkiye'nin yerel kurumlarına büyük ölçüde katkıda bulunarak Türkiye'de olumlu bir etki yaratmıştır. Türk hükümeti, liseden doktora kadar birçok Somalili öğrenciye burs olanakları sağlamaktadır (Şahin 2019, 100-101). Türkiye'de yaklaşık 4.000 Somalili öğrenci bulunmaktadır. Bunların yarısı Türk hükümeti bursludur, diğer birçok öğrenci de 2011 yılında Türk kurumlarından özel finansal destek almıştır. 2013-2014 verilerine göre Somali, Türkiye'ye en çok öğrenci gönderen 20. devlet ve Afrika devletleri arasında Türkiye'ye en çok öğrenci göndermekte olan ikinci ülke konumundadır. Türkiye'de eğitim gören Somalili öğrencilerin, Somali açısından önemli bir insan sermayesi şeklinde değerlendirmek mümkündür (Şahin 2019,100-101).

TİKA, bununla birlikte Somali'de eğitim yapan yüksek eğitim kurumlarının eğitim kalitesinin artırılabilmesi amacıyla bilgisayar ve diğer teknik eğitim malzemeleri göndermektedir. Başta, Mogadişu Üniversitesi olmak üzere, Somali'deki önemli eğitim kurumlarına jeneratör, projeksiyon ve diğer teknik gereksinim ihtiyaçları TİKA tarafınca tespit edilmekte ve hibe yardımlarında bulunmaktadır. TİKA ayrıca, Somali'de faaliyet yürüten üniversitelere yönelik olarak 400 bilgisayar ve 100 yazıcı göndermiştir. Bunların yanında Somali'nin üniversitelerinin kapasitesinin artırılması için Türkiye'nin bazı üniversiteleri, bilgi ve tecrübelerini aktarmaktadır. Bu şekilde, Türkiye bir yandan Somali'de yeni eğitim kurumları kurarken, öbür taraftan var olan kurumları güçlendirmek için çalışmalar yürütülmektedir. Dolayısıyla Türkiye, Somali'ye eğitim alanında burs sağlamanın yanı sıra, yerel Somali üniversitelerini ve okullarını kapasite geliştirme, ekipman, yeniden yapılanma ve öğrenci değişim anlaşmaları açısından da desteklemiştir. Türkiye'nin başta Somali olmak üzere yurtdışında eğitim faaliyetleri Maarif Vakfı'nın kurulmasıyla ivme kazanmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilen 6721 sayılı Kanun, Türkiye Maarif Vakfı'nı Haziran 2016'da kamu kurumu olarak kurulmuştur. Temel aldığı yasaya göre Maarif Vakfı, insanlığın evrensel değerlerine dayalı olarak her düzeyde örgün eğitim sağlamak için faaliyet yürütmektedir. Anaokulu ve yüksek öğretim dâhil tüm eğitim kademelerinde faaliyetleri vardır.

Türkiye Maarif Vakfı, kanunun kendisi çerçevesinde Türkiye adına uluslararası arenada örgün eğitimde faaliyet göstermek üzere görevlendirilmiştir. Bugün, Türkiye Maarif Vakfı, dünya çapında "uluslararası bir eğitim markası" haline gelmiştir. Türkiye ayrıca Somali'de Mogadişu'da hemşirelik ve teknik okullar da dâhil olmak üzere eğitim okulları açmıştır. Somali ve Somaliland'da mesleki eğitim merkezleri de inşa edilmiştir. Yunus Emre Enstitüsünün Mogadişu'da bir dil ve kültür merkezi var, Türk Maarif vakfı da yurtdışındaki ilk okullarını Mogadişu'da açtı. (TİKA, 2016) Somali'nin başkenti Mogadişu'daki Maarif Okullarında, ilköğretim ve lise düzeyinde her yıl 700 öğrenci eğitim ve öğretim görmektedir. TİKA ayrıca kuzey Somali'nin Zeyla şehrinde Saadadin Okulu'nun yenilenmesi ve bakımına destek vermiştir. Okulun yerel öğrencilerin eğitim gördüğü ve kaldığı bir yurdu bulunmaktadır (Goobjoob, 2014).Somali'deki Türkiye'nin yumuşak güç politikalarını en mühim istinat noktalarından birisini "İslam kimliği" oluşturmaktadır. Sünni Müslümanların nüfusunun önemli bir bölümünü oluşturduğu Somali halkının algısında Türkiye'nin yapmış olduğu projelere önemli bir meşruiyet kazandırmaktadır (Şahin 2019, 100-101).

Dini diplomasi çalışmaları çerçevesinde Somali’de gerçekleştirilen Türk yardımlarının önemli bir bölümünü ülkede faal bir biçimde çalışma yürüten kurumlardan Diyanet İşleri Başkanlığı yapmakla beraber, 2014 yılında kurum tarafından Mogadişu’da Din Hizmetleri Müşavirliği tesis edilerek, ülkede din hizmetlerinden sorumlu bir ateşe görevlendirilmiştir. Türkiye Diyanet Vakfı ve dini temelli pek çok STK da Diyanet İşleri Başkanlığı ile birlikte Somali’de yardım çalışmalarını yürütmektedirler. Öncelikli bir şekilde gıda ve acil gereksinimlerinin temini amacıyla yürütmüş olan bu kurum ve kuruluşlar daha sonra eğitim ve din hizmetleri sağlamaya yönelik girişimlerde bulunmuşlardır. Türkiye-Afrika ilişkilerine din ve tarih meşruluk kazandıran en önemli değerler arasındadır. Bu çerçevede dinin rolü hem sosyal açıdan hem de devlet açısından dikkate değerdir. Günümüze kadarki süreçte dış politikada din işlerini yürütmekte olan Diyanet teşkilatı etkin bir role sahip değildi. Özellikle Afrika’da Türkiye’nin çok boyutlu dış politika yaklaşımı ile din, Türkiye’nin yumuşak güç faktörlerinden birisi durumuna gelmiştir (Şahin 2019, 109-110).

Diyanet’in Somali’de faaliyetleri ilk başlarda yardımlar ve özellikle de gıda yardımı şeklindeydi. Fakat sonrasında eğitim ve din hizmeti boyutuna geçilmiş, Diyanet asıl alanı olan İlahiyat ve İmam-Hatip Liselerine öğrenci getirmeye başlamıştır. Hâlihazırda Türkiye’de Diyanet desteğiyle okuyan 304 Somalili öğrenci bulunmaktadır (Şahin 2019, 109-110). Ayrıca 2012 yılında Diyanet Vakfı, Mogadişu’daki Şeyh Sufi Ortaokulu binasının yeniden inşası ve bakımına destek vermiştir. Daha sonra adı Şeyh Tasavvuf İmam Hatip Ortaokulu olarak değiştirilen ve tüm öğrencileri ya yetim ya da yoksul ailelerden gelen okul, Somali Bakanlığı ile yapılan bir anlaşmaya göre 2012 yılından itibaren 10 yıl süreyle Diyanet tarafından işletilmesi kararlaştırılmıştır (TİKA, 2012, 87).

Türk STK’ları da eğitim desteklerinde görünmektedir. 2013 yılında, Türk insani yardım örgütü (İHH), Mogadişu’da yetim ve maddi açıdan zayıf öğrenciler için 1.500 öğrenci kapasiteli bir okul inşa etmiştir. Anadolu Eğitim Merkezi okulun idari binası, sağlık ocağı, öğrenci yurdu, spor salonu ve okul binası bulunmaktadır (İHH, 2013).

2.2.2.2. Sağlık Kurumlarını Yeniden İnşa Etme Çabaları

Türkiye’nin Somali’ye sağlık alanındaki destekleri de önemlidir. Somali’deki devletin 1991 yılında yıkılması ile beraber nüfusun önemli bir oranının sağlık hizmetlerine ulaşamaz duruma gelirken, sürmekte olan iç savaş sağlık sisteminin tamamı ile çökmesine yol açmıştır. Somali halkının en büyük gereksinimlerinden birisi kaliteli ve ücretsiz sağlık hizmetlerine erişmektir. Bu gereksinimler çerçevesinde Mogadişu şehrinde TOKİ, 200 yatağa sahip doğu Afrika’nın teknoloji ve kapasite en önemli sağlık kurumlarının birinin inşasını gerçekleştirmiştir. Recep Tayyip Erdoğan Eğitim ve Araştırma Hastanesi adı verilen hastane, dönemin Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından Ocak 2015 yılında hizmete açılmıştır. Türkiye ve Somali hükümetleriyle beraber yönetilecek olan hastanenin açılışından beş 5 yıl sonra bedelsiz bir biçimde Somali’ye devredilmesi planlanmıştır. Günde 100 ameliyat gerçekleştirilen hastanede ayda 6 bin hasta tedavi edilmektedir (Şahin 2019:109-110). Somali sağlık personeline buna ek bir şekilde hastanede, eğitim verilmekte, Somali’de sağlık alanında iyi eğitim almış bireylerin yetiştirilmesine katkı sağlanmaktadır. Ayrıca Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu ise, Somali’de Sağlık Bilimleri Üniversitesi’ne bağlı bir şekilde kurulmuş olup Mogadişu’da eğitim vermektedir. Bu yüksekokulda iki yılda eğitim alan öğrenciler ise, Türkiye’de eğitimlerine devam edebilmektedirler.

Bununla birlikte, 2011’de Yardımcı Derneği tarafından inşasına başlanmış olan ve 2016 yılında hizmet vermeye başlayan Yardımcı Doğum ve Çocuk Hastanesi de oldukça önemli görevler yapmaktadır. (Şahin 2019:109-110). Somali, dünyada çocuk ölümlerin en yüksek olduğu yerlerden biridir. Somali’deki çocuk ölümlerinin Yardımcı Derneğinin açtığı çocuk hastanesi ile azalması beklenmektedir. 2011 yılından bugüne, Somali’de yeni sağlık kurumları Türkiye’nin gerçekleştirdiği çabalar neticesinde kurulmuştur. Recep Tayyip Erdoğan Hastanesi, Somali’nin her bölgesinde ve komşu ülkelerden gelen hastaları tedavi etmektedir. Böylece

Somaliler yurtdışına çıkmadan kendi ülkelerinde kaliteli sağlık hizmeti alabilmektedir. Yardımlı Doğum ve Çocuk Hastanesi ise, ülkedeki çocuk ve anne durumunun iyileşmesi için önemli bir misyon yüklenmişlerdir (Şahin 2019:109-110).

3. TÜRKİYE İLE ULUSLARARASI GÜÇLERİN REKABET ALANI OLARAK SOMALİ: KALKINMA YARDIMLARI ÜZERİNDEN DEĞERLENDİRMELER

Türkiye'nin 2002'den bu yana dış politikasının en yeni yanlarından biri de Güney-Güney işbirliğinin bir parçası olmaya ve kalkınma yardımı projelerinde görünürlüğünü artırmaya çalışmaktır. Hem eyalet düzeyinde hem de sivil toplum kuruluşu düzeyindeki bu katılım özellikle Afrika kıtasında hissedilmektedir. Türkiye'nin kalkınma yardımları politikası aslında, yeni açılımlarda destekleyici bir rol oynayan çeşitli bölgelere yönelik yeni bir dış politika görünümünün farklı bir ifadesidir (Tank, 2015, 2-4).

Türkiye'nin Somali'deki politikası kapsamlı ve çok boyutludur. Acil insani yardım, Somali'ye katılımının ilk adımı olmuştur. 2011 yılında Somali ve Batı Afrika'daki kuraklık ve kıtlıktan kaynaklanan çok sayıda ölümün ardından başlatılmıştır. Türkiye, daha önce politika gündeminde yer almadığı için bu krizin uluslararası medya aracılığıyla farkına varmıştır. 19 Ağustos 2011'de dönemin Başbakanı, şimdiki Cumhurbaşkanı Erdoğan, dönemin Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun da bulunduğu büyük bir heyetle Mogadişu'nun başkentini ziyaret etmiştir.

En nihayetinde son 10 yılda uluslararası kalkınma yardımı, Türk dış politikasının vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir. Kalkınma işbirliği faaliyetlerini hem coğrafi hem de çeşitli kalkınma programlarında genişletirken, Türkiye'nin başarılı talebe dayalı yardım politikası ve insani krizlere etkili müdahaleleri küresel ölçekte ilgi görmektedir. Sistematik bir artış gösteren Türkiye, 2012 yılında kalkınma yardımlarında 4. en büyük bağışçı ve insani yardım cömertliğinde 3. olmuştur ve 2011 yılında 131 ülkeye kalkınma yardımı sağlamıştır. Kalkınma yardımı, son yıllarda Türkiye'nin "yumuşak güç" stratejilerinden biri olmuştur. Somali'de ülke, savaştan zarar gören altyapısını, yani Mogadişu'daki havalimanını ve şehir merkezi ile havalimanı arasında çok ihtiyaç duyulan yolların asfaltlanmasını yeniden inşa etmek için yatırım yapmıştır. Bu, İstanbul'u Mogadişu'ya bağlayan Türk Hava Yolları'nın direkt uçuşlarını kolaylaştırmıştır (Ali, 2011).

Türkiye'nin Somali'ye müdahalesi tek başına görülmemelidir. En çok ilgiyi çekmesine rağmen, Ankara'nın daha geniş Afrika politikası bağlamında algılanmalıdır. Türkiye, özellikle Osmanlı Devleti döneminde Somali de dâhil olmak üzere Afrika'da uzun bir ticaret ve diğer faaliyetler geçmişine sahiptir. Her iki ülkede de bu tür meşrulaştırıcı söylemlerle karşılaşılabilir. Geçtiğimiz 10 yıl boyunca Somali, Ankara'nın insani diplomasi modelini sergilemesi için ideal bir ülke olarak hizmet etmiştir. Müslüman bir kardeş ülke ve çok büyük insani yardım ve kalkınma ihtiyaçları vardır. Türkiye'nin Somali'deki angajman biçimi, kendisini belirli kılan bazı özelliklere, yani sosyal ve dini boyutuna ve "devlet kurma" yaklaşımına sahiptir (Oruc, 2007).

Türk Diyanet İşleri Başkanlığı gibi devlet kuruluşlarına ek olarak, Türk STK'lar Türkiye-Afrika ilişkilerini aktif bir şekilde yürütmekte ve desteklemektedir. Geleneksel olarak sivil toplumun Türk dış ilişkilerindeki rolünün oldukça sınırlı olduğunu ve genellikle devlet politikasını tamamlayıcı bir rol oynadığını belirtmek gerekir. Ancak 2000'li yıllarda, muhtemelen ilk kez Cumhuriyet döneminde Türk STK'ları sadece dış politika yapımına katkıda bulunmakla kalmamış, aynı zamanda devleti de takip etmiştir (Oruc, 2007).

Afrika'da İHH, Dosteli, Cansuyu ve Yeryüzü Doktorları gibi diğer birçok Türk STK faaliyet göstermektedir. Eğitimden sağlığa birçok alanda kıtaya hizmet vermekte ve ayrıca Afrikalı öğrencilere Türk üniversitelerinde okumak için burs sağlamaktadır. Bu, STK'lar ve devlet aygıtı arasında yakın işbirliğine yol açmıştır (Oruc, 2007). Bu anlamda Türk STK'ları, Türkiye'nin coğrafi etkisinin genişletilmesinde etkili olmuştur denilebilir. Diğer taraftan, daha önce

bahsedildiği üzere, Türk yetkililer, BM ile birlikte 21 Mayıs 2012’de İstanbul’da “Somali’nin Geleceğini Hazırlamak: 2015 Hedefi” başlıklı bir konferans düzenlemiştir. Bu konferansın amacı su, enerji, ulaşım ve ırkçılık konularını ele almaktır. Konferansa 57 ülke ve 11 bölgesel ve uluslararası organizasyon katılmıştır. Somali devletinin yeniden inşası için bir yol haritası belirlenen konferansta şu temaları içeren beş maddelik kapsamlı bir plan sunulmuştur. Plan, ulusal birliğin kurulması, yeni bir siyasi sistemin oluşturulması, kapsamlı bir ekonominin yapılandırılması, ulusal Somali kuvvetleri ve ülkenin gelişimini içermektedir.

Bu tür bir politika, çok kapsamlı bir yaklaşım ve yerel bağlam hakkında önemli bilgi gerektirir. Türkiye, sömürge sonrası dönemde Batılı ülkelerin Somali’de devlet inşasına nasıl katıldıklarını düşünürken, daha destekleyici bir rol oynamaya çalışmaktadır. Türkiye’nin seçtiği taktik, acil yardım ve kalkınma yardımı ile ilgili çeşitli projeleri desteklerken yerel Somalili aktörleri ortaya koymak ve onları güçlendirmektir. Türk yetkililer resmi olarak bir “devlet kurma söylemi” kullanmaktadır, ancak Somalili aktörlerin kendi kararlarını verme ve ülkenin yeniden inşası için kendi ayakları üzerinde durmalarına izin verecek bir mekanizma kurma yeteneklerini teşvik etmişlerdir. Bu anlamda, Türkiye’nin devlet inşasına yaklaşımı, “devlet inşası” terimine atıfta bulunmadan veya terimden bahsetmeden, hem sosyal hem de kurumsal kapasite üzerine inşa etmek ve onunla yakın çalışmak olarak tanımlanabilir. Ayrıca, 1991 yılında yarı bağımsız bir statü kazanan ve Somali’nin tek devleti altında birleşmeye isteksiz olan Somaliland’a Türkiye de katkıda bulunmuştur. Türkiye, Somali devletinin yapılandırılması açısından Somaliland, Puntland ve Mogadişu’yu tek bir “çatı” altında birleştirmenin zor olacağına inanmakta, ancak bu varlıklar arasında siyasi bir diyalogu teşvik etmeyi sürdürmektedir.

SONUÇ

Bu çalışma, öncelikle Somali’ye yapılan Türkiye’nin yardımını bir vaka olarak dikkate alarak insani yardımın dış politikadaki rolünü değerlendirmek amacıyla kaleme alınmıştır. Ancak Türkiye’nin Somali’ye yaptığı kapsamlı kalkınma yardımının doğası gereği, araştırmada hem insani yardım hem de kalkınma yardımı olmak üzere tüm Türk angajmanını ve Somali’nin iyileşme sürecindeki rolü ve etkililiğine odaklanılmıştır. Çalışmada aynı zamanda Somali’nin yıllarda Türkiye’nin yükselen küresel bir oyuncu imajı üzerindeki etkisi üzerinde durulmuştur.

Bu bağlamda, Türkiye’nin dış politikası on yıl içinde radikal bir dönüşüm yaşamıştır. Şimdiye kadar, Türkiye’nin resmi kalkınma yardımı coğrafi ve sosyal çıkarlarının yanı sıra ticari kaygılarla da bağlantılıydı. Türkiye’nin Afrika’ya açılması ve Somali’deki yoğun ilgisi, önceki on yıllara göre farklı bir dış politika geliştiren bu siyasi ve sosyal çıkarların bir parçası olmuştur. Dış politikadaki bu açılım ve dönüşüm hâlâ devam ediyor olsa da, Somali deneyimi Türkiye’nin yardıma ve Afrika’ya yaklaşımını geliştirme konusundaki yeterliliğini artırmıştır.

Öte yandan, Somali’deki Türk varlığı, bölgedeki diğer aktörlerle karşılaştırıldığında bazı açılardan farklılıklar vardır. Her şeyden önce, insani yardımın niteliği ve uygulaması oldukça farklıdır. Türkiye’nin hedefi, bölgede insanların hayatlarını doğrudan etkileyecek uzun vadeli kalkınma projeleri ile çoğunlukla mikro düzeyde başarılı olmaktır. İkinci olarak, ortak İslam dini, Batılı aktörlerin aksine, Türkiye’nin Somali’deki varlığını meşrulaştırmada ve aktörler arasında güven yaratmada önemli bir rol oynamaktadır.

Nye’ye göre yumuşak güç, bir devletin başkalarını yaptırım, güç veya baskı olmaksızın istediğini yapmaya ikna etme yeteneğidir. Ülkelerin dijital diplomasi, kültürel çıktılar, ekonomik modeller, temel özgürlüklere bağlılıkları, insan hakları ve demokrasi becerileri de yumuşak gücün diğer yönleridir. Ancak Diyanet, Yunus Emre Enstitüleri ve diğerleri gibi çok uluslu devlet aygıtları, ülkenin yönettiği ve bölgedeki Müslüman nüfuslar arasında taşıdığı imaj dikkate alındığında, Türkiye’nin güçlü yumuşak unsurlar sergilediği de haklı olarak iddia edilebilir. Bu çerçevede, Türkiye’nin çok boyutlu ve etkili dış politika arayışını incelemenin bir yolu, kalkınma yardımına ve insani krize verilen müdahalelere odaklanmaktır. Somali örneğinde olduğu gibi yoksulluk, eşitsizlik, insan kaynakları zayıflığı, ekonomik kırılganlık ve insani kriz küresel siyasete musallat olmaya devam ederken, küresel bir aktör olma arayışında olan

Türkiye, böyle bir politikaya derinlemesine dâhil olmuş ve kalkınma işbirliği faaliyetlerine ve insani yardıma siyasi bir öncelik vermiştir. Bu tür konulara aktif katılımın siyasi iradesi, on yıldan kısa bir süre içinde olumlu yanıtlar bulmuştur ve Türkiye'nin çabaları, özellikle hızı ve etkinliği açısından dikkat çekmektedir.

Bununla birlikte Türkiye'nin bölgedeki uzun vadeli sosyo-politik varlığı ve istikrarı, sadece ticari ilişkilerin artmasına değil, aynı zamanda Afrika kıtasının Somali'dekine benzer sorunlarına kalıcı çözümler bulma çabalarına da bağlıdır. Türkiye, Somali'de barış ve güvenliğe katkıda bulunabilirse, kıtanın ekonomik ve siyasi istikrarını desteklemekle ilgilenen ABD, Fransa ve İngiltere ile birlikte güçlü siyasi uluslar grubuna katılabilir. Somali örneği sadece Türkiye-Somali ilişkileri için önemli bir dönüm noktası değil, aynı zamanda Türkiye'nin Afrika'nın kalkınmasını teşvik etmede en önemli oyuncularından biri olma stratejisini yansıtmaktadır.

Başarıları veya başarısızlıkları, potansiyel olarak Türkiye'nin Afrika politikasının önceliklerini şekillendirebileceği gibi, önümüzdeki yıllarda Afrika'nın ve bölgedeki diğer aktörlerin Türkiye'yi nasıl algılayacaklarını belirleyebilir. Netice itibarıyla Somali örneğinde Türk kalkınma yardımı, Türkiye'nin uluslararası yardımının coğrafi genişlemesinin ve yardım kuruluşlarının Türkiye'nin bölgesel ve küresel bağlamdaki yükselişle örtüşmesi olarak bağlamsallaştırılabilir. Türkiye'nin kalkınma işbirliği, ulusal kimliğin yeniden konumlandırılması, yerleşik dünya sisteminin eleştirisi, uluslararası siyasetin yeniden tanımlanması ve Türkiye'nin küreselleşmiş dünyanın siyasi alanına yürüyüşü temelinde kurulmuştur. Türkiye'nin resmi yardımını ve insani yardımını karakterize eden maddi başarı, bu temalar arasındaki karmaşık ilişkinin hem sonucu hem de temsilidir.

Kaynakça

- Abdullahi, A. (2004). Non-State Actors in the Failed State of Somalia: Survey of the Civil Society Organizations in Somalia during the Civil War. *Darasaat Ifriqiyayyah*(31), 57-87.
- Abdullahi, A. (2015). *The Islamic Movement in Somalia: A case Study of Islah Movement, 1950-2000*. London: Adonis & Abby.
- Abdullahi, A. (2017). *Making sense of Somali history*. London: Adons and Abbey publishers LTD.
- Afacan, İ. (2013). The African Opening in Turkish Foreign Policy. *Middle Eastern Analyss. Ortadoğu Analiz*, 5(52), 46-54.
- Akpınar, P. (2013). Turkey's Peacebuilding in Somalia: The Limits of Humanitarian Diplomacy. *Turkish Studies*, 13(3).
- Aktaş, A. (2020, Aralık 10). *İnsani Diplomasi Kavramına Genel Bir Giriş Denemesi (II)*. https://insamer.com/tr/insanidiplomasi-kavramina-genel-bir-giris-denemesi-ii_31.html adresinden alınmıştır
- Alegöz, H. (2013). Uluslararası İlişkilerde İnsani Diplomasinin Rolü: Türkiye- Somali Örneği. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi SBE. İstanbul*.
- Altunışık, M. B. (2019). *Turkey's Humanitarian Diplomacy: The AKP Model*. CMI.
- Aras, B. (2009). Turkey's rise in the greater middle east: Peace building in the periphery. *ournal of Balkan and Near Eastern Studies*(11), 29-41.
- Arif, B. (2017). The Role of Soft Power in China's Foreign Policy in the 21st Century. *International Journal of Social Sciences & Educational Studies*, 3(3), 92-102.

- Baadiyow, A. (2017). *Making Sense of Somali History* (Cilt I). Adonis & Abbey Ltd.
- Baird, T. (2015). The Geopolitics of Turkey's 'Humanitarian Diplomacy' in Somalia: A Critique. *Review of African Political Economy*, 7(16).
- Baldwin, A. (2005). Power and International Relations. W. Carlsnaes, T. Risse, & B. Simmons içinde, *Handbook of International Relations*. London: sage.
- Barnes, C., & Hassan, H. (2007). The Rise and Fall of Mogadishu's Islamic Courts. *Journal of Eastern African Studies*, 1(2), 151-160.
- Bingöl, O. (2013). Somali'de Barış ve Kalkınma Sürecinde Türkiye'nin Rolü. *Akademik Bakış*, 7(13), 81-106.
- Brons, M. (2001). *1 Society, Security, Sovereignty and the State in Somalia: From Statelessness to Statelessness?* Utrecht: International Books.
- Brons, M. (2001). *Society, Security Sovereignty and the state of Somalia: From Statelessness to statelessness*. International books.
- Bulhan, H. (2008). *Politics of Cain: One hundred years of crises in Somali politics and society*. Tayosan International Pub.
- Cannon, B. (2016). Deconstructing Turkey's Efforts in Somalia. *Bildhaan: An International Journal of Somali Studies*, 16(14).
- Cooper, F. (2010). Writing the History of Development. *Journal of Modern European History*, 8(1), 5-23.
- Çakmak, H. (2007). *Uluslararası İlişkiler: Giriş, Kavram Ve Teoriler*. Ankara: Barış Kitabevi.
- Çaman, M., & Akyurt, M. A. (2011). Caucasus and Central Asia in Turkish Foreign Policy: The Time Has Come for a New Regional Policy. *ALTERNATIVES TURKISH JOURNAL OF INTERNATIONAL RELATIONS*, 10(2-3), 45-64.
- Çamır, M. (2009). Yumuşak Güç Kavramı Ve Türk Dış Politikasında Yumuşak Güç. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü*. Ankara.
- Çevik, S. (2018). Reassessing Turkey's Soft Power: The Rules of Attraction. *Alternatives: Global, Local, Political*, 44(1), 50-71.
- Daixing, T., Xiaoping, L., & Xingyu, Y. (2012). Research on Soft Power and Its Discipline Orientation. *International Business and Management*, 4(1), 18-27.
- Davutoğlu, A. (20 May 2010). Turkey's Zero-Problems Foreign Policy. *Foreign Policy Magazine*.
- Davutoğlu, A. (2013). *Stratejik Derinlik*. İstanbul: Küre Yayınları.
- Demir, V. (2012). *Kamu Diplomasisi ve Yumuşak Güç*. İstanbul: Beta Basım Yayın.
- Demirtepe, M. (2012). Transformation of a Development Aid Agency: TİKA in a Changing Domestic and International Setting. *Turkish Studies*, 13(4).
- Denizhan, E. (tarih yok). Türkiye'nin Orta Asya ve Kafkasya Politikası ve Tika.
- Dülger, K. (2017). Humanitarian Diplomacy As A New Notion That Has An Improving Effectiveness and Turkey's. *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, 3(2).

- Eno, M. (2014). An Overview of Primary and Secondary Education. *Journal of Somali studies*, 1.
- Eren, Ö. (2013). An Institutional Approach To Turkey's Relations With Central Asian Countries. *Yayınlanmamış Master Tezi*.
- Farah, Q. H. (2011). Revitalization of Somalia: Dib U Soo Nooleynta Somaaliya. *Bloomington:AuthorHouse*.
- Fellin, M. (2013). The Historical Impact of Conflict and Internal Displacement in Somalia. *Journal of Internal Displacement*, 3(2), 42-62.
- Ferguson, N. (2003). Think Again: Power. *Foreign Policy*(21), 13-25.
- Furlow, R. B. (2013). The Spectre of Colony:Colonialism, Islamism, and State in Somalia. *Arizona State Universty*. Arizona.
- Gallarotti, M. (2011). Soft Power: What it is, Why it's Important, and the Conditions for its Effective Use. *Journal of Political Powe*, 4(1), 25-47.
- Gills, B. (2017). The Future of Development from Global Crises to Global Convergence. *Forum for Development Studies*, 44(1), 155-161.
- goobjoog.com. (2014). *Turkey to send aid ship to Puntland and Somaliland*. <http://goobjoog.com/english/turkey-to-send-aid-ship-to-puntland-and-somaliland/> adresinden alınmıştır
- Göle, D. (2014). Turkey's Development Assistance to Fragile States: From Sporadic Actions To System. *ALTERNATIVES TURKISH JOURNAL OF INTERNATIONAL RELATIONS*, 13(1-2), 90-14.
- Gullo, M. (2012). urkey's Somalia Adventure: The Quest for Soft Power and Regional Recognition. . *Centre for Policy Analysis and Research on Turkey*.
- Hale, W. (2013). *Turkish Foreign Policy since 1774*. London: Routledge.
- Haneş, N., & Andrei, A. (2015). Culture as soft power in international relations. *International Conference KNOWLEDGE-BASED ORGANIZATION*, 21(1), 32-38.
- Hansen, S. (2013). *Al Shabaab in Somalia: The History and Ideology of a Militant Islamist Group, 2005-2012*. Oxford University Press.
- Hazar, N. (2011). *Küreselleşme Sürecinde Afrika ve Türkiye-Afrika İlişkileri*. Ankara: USAK Yayınları.
- Hettne, B. (1983). The Development of Development Theory. *Acta Sociologica*, 26(3), 247-266.
- Hoehne, M. (2015). *Between Somaliland and Puntland: Marginalization, militarization*. London: Rift Valley Institute.
- <http://goobjoog.com/english/the-turkeys-president-formally-opens-digfeer-hospital/> adresinden alındı
- <https://www.ispionline.it/>. (2020). 03 15, 2021 tarihinde <https://www.ispionline.it/en/pubblicazione/somalia-and-beyond-turkey-horn-africa-26379> adresinden alındı
- ICG. (2012). *Assessing Turkey's Role in Somalia*. Istanbul.

- Indeo, F. (2018). Turkey's Geo-Economic Projection and Energy Interests in Central Asia. V. Talbot içinde, *Turkey Towards Eurasian Shift* (s. 71-91). Milano.
- İngiriis, M. (2016). *The suicidal state in Somalia: The rise and fall of the Siad Barre regime, 1969–1991*. Lanham: University Press of America.
- İngiriis, M. H. (2018). From Pre-Colonial Past to the PostColonial Present: The Contemporary Clan-Based Configurations of Statebuilding in Somalia. *Mohamed Haji İngiriis*, 55-77.
- İpek, V. (2014). The 2011 Landing Of Turkey on Somalia: The “State To People” Aspect Of Turkish Foreign Policy Towards Sub-Saharan Africa. *European Scientific Journal*, 412-428.
- İssa-Salwe, A. (1994). *The Collapse of the Somali State – The Impact of the Colonial Legacy*. London: Haan Associates.
- Johnson, M., & Smaker, M. (2014). State building in de facto states: Somaliland and Puntland compared. *Africa Today*, 60(4), , 3-23.
- justice.gov. (2010). *Somalia Health system*. <https://www.justice.gov/eoir/page/file/1339226/download> adresinden alınmıştır
- Kalın, İ. (2011). Soft Power and Public Diplomacy in Turkey. *PERCEPTIONS*, 16(3), 5-23.
- Kulaklıkaya, M., & Nurdun, R. (2010). Turkey as a New Player in Development Cooperation. *İnsight Turkey*, 12(4), 131-145.
- Kurnaz, İ. (2015). Diplomaside Tarihin Geri Dönüşü: Klasik Diplomasinin İnsani Diplomasieye Evrimi. *Türkiye'de ve Dünyada Dış Yardımlar*. içinde Ankara: Nobel.
- Kurnaz, İ. Abdi, C. (2007). The New Age of Security: Implications for Refugees and Internally Displaced Persons in the Horn of Africa. *Development*, 50(4), :75-81.
- L.Vuving. (2009). How Soft Power Works. *Political Science*.
- Leeson, P. (2007). Better Off Stateless: Somalia Before and After Government Collapse. *Journal of Comparative Economics*, 35(4), 689–710.
- Leonova, O. (2014). Soft Power as a State's Foreign. *Globalistics and Globalization Studies*, 99-103.
- Lewis, I. (1989). the Ogaden and the Fragility of Somali Segmentary Nationalism. *African Affairs*, 88(353), 573-579.
- Lewis, I. (2002). *A Modern History of the Somali: Nation and State in the Horn of Africa*. Oxford: James Currey.
- Lewis, L. (2008). *Understanding Somalia and Somaliland: Culture, History, Society*. New York: Columbia University Press.
- M.Aksoy. (2017). *A New Discipline: Humanitarian Diplomacy and Its Principles*. https://insamer.com/en/a-newdiscipline-humanitarian-diplomacy-and-its-principles_1006.html., adresinden alınmıştır
- Manrique, M. (2015). *Access To Quality Education Is Essential For Developmen*.
- Maxamed, G., & Ismaaciil, C. (2003). *Soomaaliya: Dareen maqan iyo damac shisheeye*. London.

- Menkhaus, K. (2007). Governance without Government in Somalia: Spoilers, State Building, and the Politics of Copin. *International Security*, 31(3), 74-106.
- Menkhaus, K. (2014). State failure, state-building, and prospects for a 'functional failed state' in Somalia. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 656(1), 154-172.
- Minear, L., & Smith, H. (2007). *umanitarian Diplomacy: Practitioner and Their Craft*. Japan: United Nations University Press.
- Mudane, H. (2018). The Somali Civil War: Root cause, and contributing variables. *International Journal for Social Studies*, 4(5), 41-50.
- Mulugeta, K. (2009). *The Role of Regional and International Organizations in Resolving the Somali Conflict : The Case of IGAD*. London.
- Mulugeta, K. (2009). *The Role of Regional and International Organizations in Resolving the Somali Conflict : The Case of IGAD*. Addis Ababa: Friedrich Ebert-Stiftung.
- Mundle, S. (1993). Policies, Paradigms and Development Debate at Close of Twentieth Century. *Economic and Political Weekly*, 28(36), 1879-1882.
- Nye, J. (2003). *Amerikan Gücünün Paradoksu*. (G. Koca, Çev.) İstanbul: Literatür Yayınları.
- Nye, J. (2004). *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York: Public Affairs.
- Nye, J. (2005). *Yumuşak güç*. (İ. Aydın, Çev.) Ankara: Elips Kitap.
- Nye, J. (2007). *Notes For A Soft Power Research Agenda, Power in World Politics*. London: Rodledge.
- Nye, J. S., & Keohane, R. (1971). Transnational Relations and World Politics: An Introductio. *International Organization*, 25(5), 329-349.
- Nye, L. (1990). Soft Power. *Foreign Policy*(80), 153-172.
- Ongor, H. (2015). Identifying Ottomanisms: The discursive evolution of ottoman pasts in the Turkish presents. *Middle Eastern Studies*(51), 416-432.
- Oran, B. (2013). *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar (Cilt: III: 2001-2012)*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ozkan, M. (2012). A New Actor or Passer-By? The Political Economy of Turkey's Engagement with Africa. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 14(1), 113-133.
- Ozkan, M. (2017). The Turkish Way of Doing Development Aid?: An Analysis from the Somali Laboratory. I. B. • içinde, *South-South Cooperation Beyond the Myths Rising Donors Rising Donors, New Aid Practices?* London.
- Özerdem, A. (13). İnsaniyetçilik ve Türk Dış Politikası. *Uluslararası İlişkiler*, 13(52), 129-149.
- özkan, M. (2014). Turkey's Involvement in Somalia Assesment of a State-Building in Progress. *SETA*.
- Pieterse, J. (2010). *Development Theory: Deconstructions / Reconstructions*. London: Sage.
- Re'gnier, P. (2011). The emerging concept of humanitarian diplomacy: identification of a community of practice and prospects for international recognition. *International Rewiev Of The Re Cross*, 93(884), 1211-1227.

- Rothgeb, J. M. (1993). *Defining Power, Influence and Force in the Contemporary International*. New York: St. Martin's Press.
- Samatar, A. (1989). *The State and Rural Transformation in Northern Somalia, 1884-1986*. Wisconsin: University of Wisconsin Press.
- Samatar, A. (1997). Leadership and ethnicity in the making of African state models: Botswana versus Somalia. *Third world Quarterly*, 18(4), 6870-708.
- Samatar, A. (2016). *Africa's First Democrats : Somalia's Aden A*. Indiana: Indiana University Press.
- Sancak, K. (2016). *Uluslararası İlişkilerde Güç Kavramı ve Yumuşak Güç*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Schmid, B. (2005). Competing Realist Conceptions of Power. *Millenium: Journal of International Studies*, 33(3), 523-549.
- sesric.org. (2016). <https://www.sesric.org/files/article/714.pdf> adresinden alınmıştır
- Sıradağ, A. (2016). Turkish-Somali Relations: Changing State Identity and Foreign Policy. *Inquiri*, 89-98.
- Stremlau, N. (2018). Governance Without Government in the Somalia Territories. *Journal of International Affairs*, 71(2), 78-89.
- Sucuoglu, G., & Stearns, J. (2016). Turkey in Somalia: Shifting Paradigms of Aid,. *South African Institute of International Affairs*(39).
- Tank, P. (2015). Turkey as a humanitarian actor: the critical cases of Somalia and Syria. *NOREF Report*.
- Tareke, G. (2000). The Ethiopia-Somalia War of 1977 Revisited. *The International Journal of African Historical Studies*, 33(3), 635-667.
- TIKA. (2012). *Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu*. Ankara: TIKA.
- TIKA. (2013). *Türkiye'nin Kalkınma Yardımı Raporu*.
- Touval, S. (1963). *Somali Nationalism*. Harvard: Harvard University Press.
- Walker, J. (2010). The United States and Turkey: Can they agree to disagree? *Crown Center for Middle East Studies Middle East Brief*(46).
- Waltz, K. (1979). *Theory of International Politics*. Boston: Mass McGraw-Hill.
- Webersik, C., Hansen, S., & Egal, A. (2018). Somalia: A Political Economy Analysis. *Norwegian Institute of International Affairs*.
- Wheeler, T. (2013). *Turkey's role and interests in Central Asia*. SAFERWORLD.
- WHO. (2015). *Health profile Somalia*. <https://www.justice.gov/eoir/page/file/1339226/download> adresinden alınmıştır
- worldbank. (June,2020). *Impact of COVID-19 Policies to Manage the Crisis and Strengthen*. <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/34239/Somalia-Economic-Update-Impact-of-COVID-19-Policies-to-Manage-the-Crisis-and-Strengthen-Economic-Recovery.pdf?sequence=6&isAllowed=y> adresinden alınmıştır

www.arabnews.com. (2021). 03 16, 2021 tarihinde <https://www.arabnews.com/node/1779416/middle-east> adresinden alındı

www.mfa.gov.tr/turkey. (2020, Aralık 10). *Turkey's Development Cooperation: General Characteristics And The Least Developed Countries (LDC) Aspect*. http://www.mfa.gov.tr/turkey_s-development-cooperation.en.mfa adresinden alınmıştır

www.timeturk.com. (2013). 03 15, 2021 tarihinde <https://www.timeturk.com/tr/2013/03/04/tsk-somali-askerini-egitecek.html> adresinden alındı

Yılmaz, S. (2012). *Akıllı Güç*. Ankara: Kum Saati Yayınları.

ETİK ve BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara ve bilimsel atıf gösterme ilkelerine riayet edildiğini yazar(lar) beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Toplumsal Politika Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazarlarına aittir.